

II RIIGIKOGU

2. istungjärk.

Protokoll nr. 58 (38).

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Eesti ja Daani-Islandi wahel kaubanduslikkude wahakordade korraldamiseks 7. sept. 1923 a. wahetatud nootede kinnitamise seadus — redaktsioon. — 3. Riigi 1923 a. lisaelarwe nr. 2 — I lugemisel. Wastu wõetud. — 4. Eesti-Ungari wahelise kaubalepingu lisaprotokoll kinnitamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 5. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine.

II Riigikogu koosolek 19. detsembril 1923 a. kell 7 p. l.

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Walitsuse looshis: kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, töö-hoolekandeminister ja teedeministri kohustetäitja **O. Amberg**, wälisminister **Fr. Akel**, rahaministri abi **K. Rosendorf**, haridusministee-riumi kooliosakonna juhataja **G. Ollik**.

P ä e w a k o r d :

1. Riigi 1923 a. lisaelarwe nr. 2 — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolek algab kell 7.20 min.

Juhataja **K. Wirma**: Awan Riigi-
kogu koosoleku.

1. Päewakorra täiendamine. **J. Laidoner** (põl.):

Arwesse wõttes, et täna on päewakorras üksainus punkt, teen ettepaneku, et homsest päewakorrast, mis on härradele Riigikogu liigetele wälja jagatud, saaks weel wõetud tänasesse päewakorda p. 12 — Eesti ja Daani-Islandi wahel kaubanduslikkude wahakordade korraldamiseks 7. septembril 1923 a. wahetatud nootede kinnitamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek, ja p. 13 — Eesti-Ungari wahelise kaubalepingu lisaprotokoll kinnitamise seadus — wäliskomisjoni ettepanek. Järjekorra kohta panen ette homse päewakorra p. 12 wõtta tänasesse päewakorda esimeseks punktiks ja homse päewakorra punkt 13 — kolmandaks päewakorra-punktiks, nii et homsesse päewakorda jääksid järele weel seadused, mis on teisel ja kolmandal lugemisel ja ka üldkomisjoni ettepanek, mis aga seaduse tagasilükkamine

on, sest seda ei saa mitte tänasesse päewakorda wõtta, kuna ta alles täna on wälja jagatud.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Laidoneri ettepanek vastu wõetud, seega on päewakord selle täiendusega kindlaks määratud.

2. Eesti ja Daani-Islandi wahel kaubanduslikkude wahakordade korraldamiseks 7. septembril 1923 a. wahetatud nootede kinnitamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Ast** (loeb): „Redaktsiooni komisjon paneb ette Riigikogule vastu wõtta „Eesti ja Daani-Islandi wahel kaubanduslikkude wahakordade korraldamiseks 7. septembril 1923 a. wahetatud nootede kinnitamise seaduse“ lõpulik redaktsioon kolmandal lugemisel vastu wõetud kujul ilma muudatusteta.“

Ma lisan juurde, et ühe muudatuse redaktsiooni komisjon siiski tegi, nimelt pealkirjas on öeldud „Eesti ning Daani-Islandi jne.“ Redaktsiooni komisjon pani siin „ning“ asemel „ja“. Redaktsiooni komisjon ei ole seda kirjalikult esitanud, sest et see parandus sarnane on, mis puht-redaktsioonilises korras tehakse, ja nagu ortograafilisedki parandused Riigikogule ei esitata.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud.

3. Riigi 1923 a. lisaelarwe nr. 2 — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Kornel**: Lugupeetud Riigikogu liikmed. Käesolewa aasta riigi lisaelarwe nr. 2 iseäralduseks on see, et siin on muuseas üles tähendatud

tulud. Waremalt olid tulusummad umbkaudselt seletuskirjas ära tähendatud, nüüd aga sünnitawad nad eriosa, üksikasjalise jaotusega ja sarnasel wiisil kahtlemata pildistawad nad palju paremini seda olukorda, mis lisaeelarwe sisaldab. Korrallised tulud on kaswanud 750.857.400 marga wõrra ja erakorrallised tulud 34.000.000 marga wõrra, kokku 784.857.400 marga wõrra. Kui nüüd eriti tulude suurenemist waadelda, siis näeme, et kõige rohkem on suurenenud metsade sissetulek, nimelt 116.377.000 marka. Siis tulumaks, endiste aastate arwel makstud rohkem 50.000.000 marka, raudtee piletite müügist 43 miljonit rohkem, kaubaweost 35 miljonit jne. Kokku ümmarguselt 750 miljonit. Mõned tulud on kahanenud. Kõige suurema kahanemise on andnud transiit, nimelt 170 miljonit marga suuruses. Tulude suurendamise osa wõeti komisjoni poolt muutmata wastu. Siin on tegemist arwustiku andmetega ja ei olnud komisjonil õieti mingit põhjust muudatusi ette wõtta

Kulude vähendamise osa teeb wälja 160.198.000, sellest korrallised kulud 158.206.000 marka ja erakorrallised kulud 1.992.000 marka. See osa wõeti muutmata wastu, ainult teedeministeeriumi ettepanekul suurendati nimetatud ministeeriumi keskasutuse palgasumma vähendamist 300.000 marga wõrra. Kulude vähendamise osas äratas komisjonis tähelpanu kohtuministeeriumi korralliste kulude wähenemine, nimelt on kohtuministeeriumi korrallised kulud wähenenud 9.955.700 marga wõrra ja 70% sellest wähenemisest teewad wälja palgad. Komisjonis tekkis küsimus, mispärast kohtuministeerium ei ole neid summasid, mis temale palkadeks on määratud, ära kasutanud. Ja seletus, mis selle küsimuse peale wastuseks ette toodi, ja mille wastu ei waieldud, oli see, et praegused palgad ei ole sarnased, mis suudaksid meelitada kohtu alale. Teisest küljest on põllutöoministeeriumi maamöödu ja hindamise walitsuse koosseisudes samuti ligi 40% palkadest järele jäänud; jällegi sellepärast, et ei ole tehnilisi jõudusid tarwilikul määral nende kohtade peale. Nüüd on asunud nimetatud jõudude ettewalmistamisele. Kokku teeks siis kulude wähenemine wälja 160.198.000 marka.

Kui nüüd kulude suurendamise juurde minna, siis näeme, et siin korralliste

kulude juures on peaaesjalikult tegemist kulude ümberpaigutamise ja ühest paragrahwist teise, see tähendab, muudetakse nende otstarbet. Tuntawalt suurenenud on siin palgad, ümmarguselt 8 miljoni ümber. Sellest langeb 6.883.100 põllutöoministeeriumi arwele, nimelt metsnikkude palga krediidi osasse. Peale selle on suurenenud toetus ja arstiabi üle 9 miljoni, nimelt 9.884.000.— Põhjuseks on käesolewa aasta wihmane ja külm sügis, mille tagajärjel haigusi palju rohkem on, kui harilikult. Siis on suurenenud õige tuntawalt weokulud, nimelt 7 miljoni ümber. Sellest langeb 6.030.000.— sõjaministeeriumi arwele. Liikuwa wara osa on suurenenud 14.500.000.— wõrra ja sellest läheb üle 6 miljoni piirituse monopooli arwel rahaministeeriumile ja wälisministeeriumile 4 miljoni ümber — liikuwa wara muretsemiseks wälisesitustele. Remontideks nõuawad ministeeriumid 15. miljonit lisa ja sellest läheb tollipeawalitsusele 6.470.000.— Tollipeawalitsuse remontide tegemise juures selgus, et tolliwalitsuse hoone katused kõik jooksewad läbi, seinad on mürjad jne. Komisjonis sai selle peale tähelpanu juhitud ja küsitud ametkonna esitajalt, millal kawatsetakse remonti tegema hakata. Ministeeriumi esitaja seletas, et kewadel. Komisjon leidis, et sarnane asjaajamine lohakas on ja soowitas nüüdseid sooje ilmu ära kasutada ja kohe remondi tegemisele asuda. Sõjaministeeriumis on kulude suurendamine eriotstarbeks ette nähtud, nimelt kraami ja woori warustuse muretsemiseks ligi 17 miljonit ja korteriwarustuseks $7\frac{3}{4}$ miljonit. Teedeministeeriumis on kulud suurenenud weerwate abinõude korrashoidmise alal üle 17 miljoni. Peale selle on töö-hoolekandeministeeriumis suurenenud $2\frac{1}{2}$ miljoni wõrra toetussummad omawalitsuse ja eraasutustele warjupaikade awamiseks.

Korralliste kulude osa on komisjon wäandanud 7.712.400.— suuruses ja sellest kärpimisest langeb kõigepealt suurem osa teedeministeeriumi arwele. Seal on kärbitud riigi raudteedewalitsuses kantseleikulusid 100.000 marga wõrra, majanduslikka kulusid samuti 100.000 marga wõrra ja weerwate abinõude korrahoidmise kulusid 6 miljoni wõrra, sellepärast, et ministeeriumide esitajad ei suutnud nõutud summasid küllalt kaitsta. Juhin tähelpanu ka selle peale, et ministeeriumi

esitaja selle summa üleswõtmist ise rahaasjanduse komisjonis enam ei palunud.

Rahaasjanduse komisjon paneb ette korralliste kulude suurendamise 129.565.700 marga suuruses wastu wõtta.

Erakorraliste kulude summa suurendamine on suures osas sellest tingitud, et Riigikogu on wastawad seadused wastu wõtnud, mis teatud krediidi lubamisi eneses sisaldawad. See summa teeb wälja 260.165.300.— Kõigesuurem osa sellest langeb teedeministeeriumi peale, nimelt 133,8 miljonit ja sellest tõmbas komisjon maha 5,3 miljonit. Selle vähendamise hulgas oli toetus „Aeronautile“ 5.000.000.— Niihästi alamkomisjon, kui ka rahaasjanduse komisjon leidis, et seda summat sarnasel kujul üles wõtta mitte otstarbekohane ei ole. Komisjon paneb ette erakorralisi kulusid 254.865.300 marga suuruses wastu wõtta. Siit langeb suurem summa teedeministeeriumi arwele, nimelt 128.550.700, töö-hoolekandeministeeriumi arwele 24.800.000.— ja haridusministeeriumi arwele üle 6 miljoni.

Operatsioonifondide suurendamine teeb 335.500.000 marka wälja. Nii et kokku kulude suurendamine oleks 579.733.000 marka. Tulude kogusumma on 631.327.400.—, nii et ülejääk tuludest teeks siis 51.594.400.

Lisaeelarwe arutamise juures tekkis komisjoni ja alamkomisjonini ning ministriumide esitajate wahel teataw wastolu. Alamkomisjon juhtis tähelepanu selle peale, et lisaeelarwe liig hilja on esitatud. Riigikogule esitati lisaeelarwe alles 11. detsembril. Rahaministeeriumi esitaja seletas, et hiline esitamine on sellest tingitud, et läinud aasta eelarwe-komisjon soowiawalduse wastu wõttis, et lisaeelarweid ei tule rohkem esitada kui kaks. Seda silmas pidades on rahaministeerium püüdnud lisaeelarwe esitamist wiimase silmapilgu peale lükata, et wõimalus oleks wiimast kui kulu arwesse wõtta. See wiis aga näib ametkondadele raskusi sünnitanud olevat. Ametkondadele heitis alamkomisjon omawolilist kulutamist ette. Kellele seda etteheidet mitu korda tehti, on teedeministeerium. See ministrium on kulusid teinud, milleks temal krediidid puudusid. Komisjon seisab tõsiasja ees ning on sunnitud järele andma, kus ta kõigepa-

rema meelega ei tahaks järele anda. Selle küsimuse wõtsin rahaasjanduse komisjonis üles, kuid seal seda küsimust pike-malt ei arutatud. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda lisaeelarwet I lugemisel wastu wõtta.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Aruandja on juba tähendanud selle peale, et lisaeelarwe, mis õige suuri wäljaminekuid sisaldab, tuleks niisama põhjalikult läbi waadata, nagu harilik eelarwe ja teiseks, et ta Riigikogule liig hilja on esitatud, see on eelmisel nõudal enne istungjärgu lõppu. Kui Riigikogu sarnasesse seisukorda pannakse, siis on temal wõimatu kõiki summasid ja wäljaminekuid nii kaaluda, nagu see tema kohus oleks. Kas siin on plaanikindlalt talitatud wõi on siin tegemist mingisuguse eelarwamisega, see on kõrwaline asi ja see wabanduseks olla ei saa. Kui oleks Riigikogul wõimalus olnud pikemat aega selle lisaeelarwe juures peatada, ma olen kindel, et siis nii mõnigi wäljaminek, mida nüüd lubada tuleb sellepärast, et ei saa küllalt temasse tungida, oleks tegemata jäetud. Wäljaminekute summasid oleks wõidud vähendada Riigikogu poolt, kuna tema komisjonil nüüd selleks aega ei jätkunud. Lisaeelarwe tuleb igatahes wastu wõtta enne käesolewa aasta lõppu. Riigikogu komisjon oli sunnitud teda läbi waatama lühikese aja jooksul ja tagajärg on see, et töö põhjalikkus kannatab. Mis lisaeelarwesse puutub, siis on tema lubataw sarnasel puhul, kui aasta jooksul on üles kerkinud tegeliku elu tarwidustest kulud ja nõuded, mida tuleb rahuldada. Meile esitatud lisaeelarwe ei sisalda mitte ainult sarnaseid wäljaminekuid. Meie wõime siin ära märkida isegi sarnaseid summasid, mida üks wõi teine ametkond nõuab nüüd lisaeelarwe korras, mis aga 1923 a. eelarwe arutamisel pika kaalumise järele mitte ei lubatud. Eelarwe sisaldab terve rea ülekulutusi ametkondades, mis on seadusega keelatud. Ametkonnad ei näi weel küllalt Riigikogu seadusi austawat, nad lubawad enesele kergel käel nende summade wäljaandmist, mida eelarwe korras neile tarwitada ei ole antud, näiteks ülekulutusi pal-kade osas, majanduslikkude kulude alal, päewa- ja sõidurahade alal jne. Peaksime ükskord ometi sinna kohta jõudma, et sarnased kuludetegemised, mis eelarwes

ette ei ole nähtud, ära peaksid jääma. Aruandja tähendas, et eelarwe sisaldab ka muuseas ülekan dmisi ühest paragrahwist teise, tähendab summade otstarbete muutmist. Ametkonnad on ka siingi seaduswastaselt talitanud. Wõib olla, on meie olud praegu sarnased, et ei saa rääkida weel tõsiselt nende eksimiste puhul wastutusele wõtmisest. Aga warem wõi hiljem peame meie seda küsimust tõsisemalt wõtma, peame neid ametnikka, kes eelarwe-seadusi ei täida, wastutusele wõtma.

Mina ei taha selle eelarwe puhul arwustama hakata meie walitsuse sihtjoont ja tegewust, milleks see eelarwe teatud pildi annab, seda on wõimalik siis teha, kui riigi 1924 aasta eelarwe Riigikogusse tuleb. Ma tahaksin aga ära märkida üksikuid nähtusi, mida oleks wõinud ka aruandja ette kanda. Meil on kõneldud meie kodumaa tööstuse tõstmisest. Kui meie aga oma käesolewat eelarwet waatame, siis näeme, et ka siin terwe rida selle wastu eksimisi on. Ma toaksin ainult mõned jämedamad näited. Näiteks, aktsiisi peawalitsus on asunud pudelite ostmisele, kuigi ei ole wastawat seadust weel wastu wõetud, mille alusel wõiks edaspidi wiinamüümist korraldada, kuid nähtawasti on aktsiisi peawalitsusel sarnane arwamine, et see seadus wastu wõetakse ja ta on asunud tarwiliku inwentaari muretsemisele ning nõuab selleks lisakrediiti 6.315.000 marka. Need pudelikud on tellitud Lätist, kuid ka meie wabrikud wõiwad neid pudelikuid valmistada ja kui meie sellele hinnale, mis aktsiisi peawalitsus pudelite eest maksab, juurde arwame weo- ja tolliraha, siis hinnawahe meie ja Läti wabrikute saaduste wahel kaob täiesti ära. Ka siis, kui meie tööstussaadused märksa kallimad tuleksid, peaks meie riigivalitsusel küllalt teisi huwisid olema, mispärast just niisugused suuremad tellimised meie oma riigi tööstusettewõtete kätte antaks. Kuid sellest on mööda mindud. (M. Martna (sd.) paremale poole: Näete nüüd, et ka sotsiaaldemokraat kaitseb rahwuslikku tööstust...)

Kus on eksitud, iseäranis meie eelarwe-seaduse wastu suuremal määdul, see on metsade peawalitsuses. Seal on palkadeks, ilma et seaduslikku alust oleks ette nähtud, wälja antud ligi 7 miljonit marka rohkem, kui on ette nähtud

korralikus eelarwes ja nüüd tagant järele pannakse Riigikogule tõsiasju ette ja nõutakse wastawat krediiti. Kuigi meie seisukohal asume, et need wäljaminekud sisuliselt tarwilikud olid, oleks pidanud walitsus warem Riigikogu poole selles küsimuses pöörama ja oleks pidanud metsawahtide palkade küsimust laiemas ulatuses päewakorda wõtma. Praegu on aga sellel alal meie metsade peawalitsuses täielik korralagedus. Nende andmete põhjal, mis nemad ise komisjonis andsid, on metsawahte 1800 inimest. Need inimesed, kes metsaasjandusele lähedal seisawad, ütlewad, et see arw on liig suur ja teiseks on palgaolud seal korratud ja maksetakse nii, nagu see metsaülema tujule wastab. Mõnel pool saab metsawaht 14—15 tiinu maad ja 900 mk. rahapalka, teises kohas saab ta sama palju maad, kuid rahapalk on 2500 mk. ja mõnes kohas ulatab rahapalk isegi üle 4000 mk. Niiwiisi ei tohiks edaspidi talitada.

Kõigerohkem juurdekulutusi on teinud teedeministeerium, kuid see on üks neist ministeeriumidest, kelle kohta ei näi maksew olevat ükski seadus, mis on awaldatud „Riigi Teatajas“, seda on nii mitmel puhul tulnud siit Riigikogu kõnetoolilt korrata ja seda näitab ka käesolew lisaelarwe. Teedeministeerium teeb ülekulutusi mitte sajatuhandete, waid kümnete miljonite wiisi ja iseäralik on see, et kuna raudteel tegewus on wähenenud, transiit on palju wäiksem, kui eelarwe kokkuseadmise juures ette oli arwatud ja selle tagajärjel raudtee sissetulekud 67 miljoni wõrra on wähenenud, samal ajal aga kulud, niihästi weerewa materjaali muretsemise alal, kui ka üldse administratiiv tegewuse alal on suurenenud. Nähtawasti walitseb meie raudteewalitsuses mingisugune laiutamise tung, millele tuleb aga piir panna; meie raudteewalitsuse tegewus tuleb juhtida nendesse rööbastesse, mis on seadustes ette kirjutatud. Meie raudteewalitsus ei küsi kulude tegemise juures üldse rahiwaesitusest, olgu see kas wõi kantseleimaterjaali muretsemise wõi suurema waranduse ehk inwentaari muretsemise puhul. Nii on, ilma et selleks mingisugust krediiti oleks küsitud, ostetud 63 kaubawagunit ja 4 klassiwagunit. Kui selleks krediiti ei olnud, ei olnud ka mingisugust õigust niisuguseid wäljaminekuid teha. Ma jätan isegi selle küsimuse kõrwale, kas see otstarbe-

kohane oli wõi mitte. Raudteewalitsusel ei olnud õigust 16 miljonit wälja maksta, kuid tema ei ole siin küsinud seadusepärasusest, waid on kulud teinud ja selle põhjendamiseks toodakse ette seda, et need wagunid oleks muidu läinud Lätti, Soome wõi Wenemaale. Tähendab, peetakse seda meie riigis väga kahjulikuks nähtuseks, kui mõni meie wabrik walmistab saadusi wäljamaale, kuid ometi peaks meie tööstust katsutama sinna poole juhtida, et meie tööstus wõiks wäljamaa jaoks töötada. Kuid siin asutakse sootu teisel seisukohal. Näitena olgu ette toodud, kuidas meie raudteel laiutatakse salongwagunite tarwitamisega. Meie riigipiirid ei ole suured, meie raudteewõrk on wäikene, kuid selsamal raudteeliinil on liikumas 12 salongwagunit... (Aruandja K. Kornel: 11, 11.) ...Härra aruandja ütleb 11, aga komisjonis öeldi — 12. (Teedeministri kohusetäitja O. Amberg: 12.) ...Ja neid wagunid, mille kohta ühel eelmisel koosolekul öeldi, et nende tarwitamine tuleb riigile aastas 24 miljonit marka maksma, tarwitawad meie kõrgemad riigiametnikud oma sõitudeks. Nad wõiksid väga hästi neid ametlikka sõitusid, mis neile ametikohustus ette kirjutab, teha ka I ehk II klassi kupeedes, aga nendel on tingimata tarwis erawagunid, mis siis meie raudtee wäljaminekuid väga tuntawalt suurendawad. Neid kulusid tehes ei ole isegi seda korda maksma pandud meie raudtee arwepidamises, et salongwagunite ja erawagunite arwestamine eraldi sünniks. Kõik kulud kirjutatakse kokku, wõib olla, selle sihiga, et nende kulude üle mingisugust pilti ei saaks.

Mis väga halba muljet eelarwe-komisjonis awaldas, see oli meie ehituspeawalitsuse tegewus, mis on niipalju kordi andnud jutuainet meie parlamendile ja ka meie ajakirjandusele. Käesolewa lisaelarwe juures ei saa mitte tema tegewusest mööda minna. Siin olgu tüüpilise näitusena toodud töö-hoolekandeministeeriumi maja remont. Töö-hoolekandeministeeriumile osteti maja peale selle, kui Riigikogus mitmel korral oli toonitatud, et riik ei tohiks maja ostmisele asuda, et riik ei peaks ise oma tarbeteks maja üles ehitama. Selle peale waatamata osteti Toompeal maja 8 miljoni marga eest ja see maja on sarnane, et töö-hoolekandeministeerium, kes sinna on paigutatud, teda tarwitada pikemat aega ei saa.

Majas on 20 tuba, selle kohta aga 36 ahju, 132 lampi wõi walgustuspunkti. Kujutage ette seda maja. Selle maja juures on 1.600.000 marga wäärtuses „põhjalikult“ remonti teinud ehituspeawalitsus. 1924 a. eelarwe-komisjon käis seda maja waatamas peale selle „põhjaliku remondi“, ja II korral ei olnud ühtegi tuba, mis ei oleks läbi sadanud ja mille seinad ei oleks ära määndanud sellega, et lagi läbi sajab. Kõik see „põhjalik remont“, mida ehituspeawalitsus on teinud, on häwitatud. Seinad on rikutud, laed on rikutud ja juba selles lisaelarwes on 260.000 marka ette nähtud teise „põhjaliku remondi“ tegemiseks. Kui niiwiisi meil asju aetakse, siis mina arwan, meie riik peab suuri wäljaminekuid tegema selleks, et ehituspeawalitsus wõiks ehituse alal oma katseid korrata. Wäga huwitaw oli ka tähele panna, misugused ahjud on ülesse leitud meie ehituspeawalitsuses. Tema on ministeeriumi juhatajakabinetit teinud telliskiwidest ahju keset tuba. See on niisugune Wene ahi, mis neile rahwuslikuks asjaks oli sellespärast, et neil hea oli seal peal magada. Aga mina arwan, et meie ministeeriumis sarnaste Wene ahjude järele mingisugust tarwidust ei tunta. Teises toas oli jälle ahi niisuguse koha peal, kus see käimist takistas, ja kui ministeerium sisse kolis, tuli see ahi otsekohe teise koha peale tõsta, nii et selle wana ahju aset näitab weel suur auk põranda sees. Ja teenijale oli tehtud ka keetmiskoht, kuid see keetmiskoht oli nii madal, (näitab käega, kui madal), paar telliskiwi oli kokku pandud. See oli kõik. Komisjoni liikmed, kes seda waatasid, imestasid selle Eesti omapärasuse üle, mille harrastaja meie ehituspeawalitsus on. Kuid seesama riigiasutuste paigutamise, mida ehituspeawalitsus praegu toimetab, on toonud meie lisaelarwesse 36 miljonit kulusid. Teiseks olgu teedeministeeriumi enese maja lugu. Maja osteti 4 miljoni marga eest, kuid remont, mis seal tehtud, on nõudnud üle 16 miljoni. Ja ehituspeawalitsuse esitajad... (M. Martna (sd.): Tähendab, maja on väga odawalt ostetud.) ise ütlevad, et see ümberehitamine tuli meil maksma 18.000 marka kuubiksüld, kuid uue ehitamine on wast kallim, see maksab wahest 19.000 mrk. kuubiksüld. Aga selle juures ei rehkendata, et seal on wanad seinad, et seal samaugused juhtumised wõiwad korduda, nagu meie postipeawalitsuse maja juures

on, kus postipeawalitsuse ametnikud ise tunnistawad, et see maja hädaohtlikuks on saanud selleläbi, et remontide ajal on ukсед ja aknad tehtud niiwiisi, et talad ripakile on jäetud. Kui meil sarnast ehituspoliitikat edasi aetakse ehituspeawalitsuse poolt, siis meie ei leia mingisuguseid piire neile wäljaminekutele, mis sellega ühenduses.

Käesolewas eelarwes on ka ette nähtud 500.000 marka jällegi meie ehituspeawalitsusele, nimelt riigikoguhuone õue kanalisatsiooni allapoole ehitamiseks. Ehituspeawalitsus on selle õue nii madalaks teinud, et kõik torud ära külmawad ja nüüd neid natukene madalamale tarwis wiia. Küsimus on, kas see aitab. Wõib olla järgmisel aastal tuleb lisaelarwesse wõtta miljon marka selle 500.000 mk. asemele, et neid torusid weel allapoole wiia, ja siis wiimati hakatakse neid kõrgemale, maja katusele wiima. Ma ei tea, missugused kulud eelarwesse weel tulewad wõtta, kui ehituspeawalitsus ainult mõttekujutusi läbi püüab wiia, ja kui ka edaspidi sarnaseid ettewõtteid võimalik on meie riigi eelarwe kulul korraldada. Olgu tähendatud, et mina unustasin ära ütlema, et see töö-hoolekandeministeeriumi maja, millel 20 tuba ja kus 64 ametnikku peawad 6½ ja võib olla weel rohkem tundi päewas tööd tegema, et seal ühtegi õhuauku ei ole, puudub täiesti wentilatsioon. Ja toad on nii madalad, et mitte pikakaswuga, waid keskmise käswwaga inimene võib seal käe lakke panna. Niisuguseid maju meil ostetakse, ja niisuguseid remonte meie riigis tehakse! Arwan, et kui tahetakse kuludega kokkuhoidlikum olla, siis võib iseäranis ehituse alal, ainult seda teha, mis on tehtud kindla plaani järele, mis on tehtud järel mõeldes. Aga minul näib, et mõttelend ja luulelend nende „reaalnimeste“ juures, keda vähemalt inseneerid peaksid olema, weel suurem on, kui elupraktika.

Mis puutub töö- ja hoolekandeministeeriumi, siis on temal eelarwe järele terve rida ülesandeid teostamata jäänud, mis iseenesest väga tarwilikud on. Eelarwe arutamise puhul on näidatud seisukorra peale, missuguses praegu meie pimedad on. Meie pimedatele ei ole suudetud awada kooli sellepärast, et puuduwad ruumid ja nii on see kestnud aastast aastasse, kuid siin peaks hea tahtmise juures nii kaugele jõutama, et sellega

hakkama saadaks ja raha peaks selle jaoks leiduma, et pimedatekooli awamist mitte kaugesse tulewikku edasi ei lükata. Teine tarwilik asutus, kelle tarwis nii mitmel korral ja nii mitmes eelarwes summad on üles wõetud, aga siiski teostamata jäänud, on meie alaealiste tütarlaste kodu. See on kodu, kus alaealised tütarlapsed, kes tööpuuduse all kannatawad, ajutist tööd leiaksid ja tarwiliku juhatusel all töisele elule ette valmistatud wõiksid saada. Tähendatud kodu järele on iseäranis peale sõda väga tungiw tarwidus. Kuid jälle ei saada seda kodu tegelikult ellu kutsuda ruumpuuduse pärast. Ka sellest raskusest peaks üle saadama.

Rõõmustawaks nähtuseks on meie töö-hoolekandeministeeriumi eelarwes rinnalaste- ja emadekodu asutamine. Omal ajal on rinnalaste ja emadekodu ehitamiseks sellekohased soowiawaldused Riigikogu poolt wastu wõetud. Nüüd kawatsetakse seda kodu ehitada Nõmmele. See on õnnelik mõte meie töö-hoolekandeministri poolt. Ja kui töö-hoolekandeminister selle kawatsuse teoks wiib, siis wõiksin minagi temale nii mõnegi teise patu andeks anda.

Töö-hoolekandeminister O. Amberg: Austatud Riigikogu liikmed! Aruandja, härra Kornel, tähendas siin, et kärpimisi on korralistest kuludest kõigerohkem ette wõetud teedeministeeriumi alal. Nimelt on kärbitud teises peatükis § 68. „weerewate abinõude korrashoidmise kuludest“ 6 miljonit marka. See kärpimine, on minu arwates, sündinud arusaamatuste põhjal. Riigikogus, kui ka eelarwe-kommisjonis on niisugune mulje saadud, nagu tarwitaks need kuulsad salongwagunid iga aasta oma remonteerimiseks 24 miljonit marka. Ma pean tähendama, et see oletus tõeludele ei wasta. Ma lasksin wäljawõtte teha wiimase kahe aasta kohta, kui palju need 12 salongwagunit ja 6 palgamaksmise wagunit on oma remondi peale ära tarwitanud, mis järgmist näitab: 1922 aastal oli nende wagunite remondi peale kulutatud 2½ miljonit marka. 1923 aastal 1½ miljonit marka ja 1924 aasta eelarwes on ülesse wõetud selleks otstarbeks ainult 650.000 marka. (L. Johanson (sd.): Ega need kõik kulud ei ole.) See paragrahw käib just nende wagunite remonteerimise kohta — nii, et siin mingi-

suguseid teisi väljaminekuid olemas ei ole, nagu sellest räägitakse. Kui nüüd selles eelarwes 6 miljoni võrra vähendada nende weerewate abinõude korrashoidmise kulusid, siis tekib tulewa aasta eelarwes meil teataw puudujääk sellel alal. Kui meie nüüd peaksime tänawu aastal 6 miljonit vähem tarwitama remontide peale, mida meie tegelikult teha ei saa, sest, et nende weerewate abinõude korrashoidmise kulud tehtakse meie raudtee peatehaste poolt ja need kulud on juba suuremalt jaolt tehtud. — Meil on veel mõned päewad aasta lõpuni järele jäänud, aga wagonid on juba remonteeritud ja need kulud on tehtud, seega peame meie tegelikult tulewa aasta wagonite remondi kulude peale vähem välja andma, mille tagajärjel raudteetehased on sunnitud töölistearwu vähendama; nii, et siin on ka tegelikult töölisteküsimusega tegemist. Teisel lugemisel esinen mina Wabariigi Walitsuse nimel sellekohaste wastawate parandustega. Teiseks on kärbitud erakorralistest kuludest teedeministeeriumi keskasutuses § 22, kus on ette nähtud 5 miljonit marka. Austatud Riigikogu liikmed, ma pean tähendama, et meil riigis on praegu nagu tulewikuski tingimata mõnesuguseid ettewõteteid tarwis ülewal pidada, mille juures ma ka laewasõiduametit tähendama pean. Sellest laewasõiduametist on palju räägitud ja teda on isegi likwideerida tahetud, kuid meil tuleb siiski riiklikult laewasõiduametit meie rannaliinidel toetada. Arusaadaw on, et nad tulu esialgselt anda ei saa, nagu meil senni praktika on näidanud. Ma tähendan ka selle peale, et tänawu aastal meie suuremad laewad „Kajak“ ja „Sakala“ mitte kahjuga ei ole töötanud, waid ülejäägiga ja nende ülejääkidest wõime meie neid kulusid, mis saartewahelist ühendust mannermaaga nõuawad, niisama ka suwituskohadega katta. Kui meie nüüd edasi läheme õhuühenduse peale, siis teame meie väga hästi, et meie nii Lääne- kui Ida-Euroopa teede peal oleme, kus ka õhuühendus on. Kui meie nüüd laseksime seda eraalgatusel asutatud aktsiaselts „Aeronauti“ hingusele minna, siis peaksime wist tulewikus suuremaid ohwrid kandma, sest et meie peaksime ajajooksul ellu kutsuma kas uue eraseltsi wõi riikliku, sest et meie ühendust muidu käredal talwel Soome ja Rootsiiga ei saa, kui õhuteel. See aktsiaselts on väljamaalaste silmas õige suu-

res lugupidamises, sest on juhtumisi olnud, kus Soome aeroplaanid ei ole saanud ühendust luua Tallinnaga ja siit „Aeronautilt“ abi palunud, et ühendust saada. Austatud Riigikogu liikmed, mina esinen walitsuse nimel wastawa parandusega II lugemisel, et see 5 miljonit saaks üles wõetud. (J. Tõnisson (rhw.): Kas a w a n s i n a e i w õ i k s a n d a ?) Seda wõib ka, kui Riigikogu seda otsustab. Siis tahaksin ma paar sõna rkl. Johansonile wastata. Mis ehituspeawalitsusesse puutub, siis pean ma siin tähendama, et see walitsus on täitsa administratiiw asutus. Algusest peale on aga tema peal praktilised ehitustööde läbiwiimised olnud. Mina leian, et see wiimane mitte õige ei ole. (J. Tõnisson (rhw.): Õigus.) See algatus sai siin tehtud selle riigikoguhoone ehituse juures ja sel alal on tema, kui ehitaja edasi tegutsenud. Minu arwates on palju õigem, kui iga ministeerium, kui temal remondid ette nähtud on, ise omal podrätshiku ja tehniku palkaks, kes neid töid teeb ja juhhib, kuna ehituspeawalitsus tulewikus peab olema täitsa administratiiw asutus ehituste järelwalwega. (J. Tõnisson (rhw.): Õigus.)

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on rkl. Weberman'il faktiliseks märkuseks.

E. Weberman (rhws. w.): Austatud Riigikogu liikmed! Faktilise märkusena tahaksin tähendada järgmist. Mõnda märkust tehes eelarwe I lugemise puhul, nimetasin ma seda, et salongwagonite ülespidamine läheb raudteewalitsusele maksma 1920 a. kalkulatsiooni järele 24 miljonit aastas. Härra teedeministri kohustetäitja tõi ette, et need arwud õiged ei ole, sellepärast, et remont on maksnud ainult 2½ miljonit. Remont on üks wäikene osa wagonite üldkuludest, arusaadaw, et siin tuleb juurde arwata tema jooksukulud werstade arwu järele, siis personaali ülewalpidamine ja muud kulud ning lõpuks wagonite amortisatsioon. Seda kõike tuleb arwesse wõtta ja siin on küsimus, kas saab siis vähema summaga walmis ja sellepärast oligi lisa-eelarwe alamkommisjonis ja rahaasjanduse komisjonis see soowiawaldus wastu wõetud, et salongwagonid saaksid tulewikus eraldi arwestatud. Nende salongwagonite peale, kui ma ei eksi, on ka Riigikogus ennem tähelpanu pööratud. Tol ajal olla olnud peaaegu igal rongil

salongwagun kaasas. Nüüd peab aga üt-
lema, et kuuldawasti salongwagunite
jooksukilomeetrite arw vähem olla, kui
tol ajal. Kuid see summa 24 miljonit on
wõetud 1920 aasta kohta teedeministri
jaoks kokkuseatud ja temale esitatud aru-
andest ja sellepärast need andmed, mis
ma ette tõin, olid täiesti tõele wastawad.

P. Keerdo (töörp.): Riigi üldise
eelarwe puhul on töörahwa ühise wäe-
rinna esitajad awaldanud oma seisukoha
niipalju, kui seda piiratud kõneaja tõttu
wõimalik oli, nii praeguse walitsuse kui
ka eelarwe kohta üldiselt. Nii nagu eel-
arwe-komisjoni töörahwa ühise wäe-
rinna rühma esitajaid ei ole lastud, nii ei
ole meil ka wõimalik olnud sellest rahaas-
janduse alamkomisjonist, kus seda lisa-
eelarwet arutati, osa wõtta. (E. We-
berman (rhws. w.): Teie esita-
ja oli ju rahaasjanduse kom-
misjonis.)

Juhataja K. Wirma: Palun mitte
kohtadelt kõneleda.

P. Keerdo (töörp.): Sellepärast
muidugi ei ole meil need üksikasjad teada.
Kuid, nagu eelarwe üldse, nii peab ka see
lisaeelarwe samade sihtide teostamiseks
minema. Ja kuna walitsus, kellele need
krediidid lisaeelarwes määratakse, ik-
kagi sama on, siis ei saa ka töörahwa
ühise wäerinna rühmadel teistsugust sei-
sukohta selle lisaeelarwe kohta olla, kui
see on olnud eelarwe kohta üldse.

J. Zimmerman (töer.): Riigikogu
on katsunud käesolewa aasta eelarwet
tasakaalu wiia. Kuid nüüd on tulnud
juba walitsusel mitme lisaeelarwega esi-
neda. Sarnaste lisaeelarwetega on meie
kulud märksa suurenenud, ja on wõima-
lik, et meil selleläbi isegi raskused teki-
wad. Osa lisaeelarwes tähendatud kulu-
dest on möödapääsematud, kuid teine osa
neist kuludest on küll niisugused, mida
oleks wõidud väga hästi ka korralisesse
eelarwesse paigutada wõi tegemata jätta
kokkuhoidmise mõttes. Meil nähtawasti
ei ole veel ametnikud ega üksikud asu-
tused selle mõttega harjunud, et on tar-
wis eelarwega rehkendada. Nii näiteks
komisjoni koosolekul ütleb keegi amet-
liku asutuse esitaja, kes on autokuludeks
benssiini rohkem ära kulutanud, kui talle
lubatud oli, et kui teie nüüd lisaeelarwes
neid summasid ei anna, paneme meie ta

24 aasta eelarwesse. Tema on arwami-
sel, et niipalju kui ta kulutanud on, peab
riik ikkagi kõik kinni maksma. Sarnane
waade on meil väga laialt maad wõtnud
ja selle wastu tuleb wälja astuda. Üksi-
kute ministeeriumide esitajad peaksid siin
korda looma, et sarnaste asjadega mitte
wälja ei tuldaks. Teises kohas pannakse
meid lisaeelarwega sündinud faktide ette
ja meie oleme sunnitud raha andmä, mis
oleks wõinud aga väga hästi eelarwes
ette nähtud olla. See tuleb kas hooletu-
sest wõi millegist muust. Näiteks, minul
on meeles, et lisaeelarwe arutamise ajal
selgus alamkomisjonis, et tolliaitades
wiies, kuues wõi seitsmes aidas jookse-
wad katused läbi. Riigikogule ettepan-
dud andmetest selgub, et ühel on küljed
katki, teisel seinad märjad, kolmandal on
katus üleni katki ja kaubad saawad mär-
jaks. Niisuguse eelarwega tuldakse al-
les nüüd nowembrikuul, kui wäljas wihma
sajab. Mis tehti siis minewal aastal, kui
eelarwet kokku seati. Kus olid siis need
katused, mis läbi jooksid. Mina arwan,
siin on lihtsalt tegemist jällegi hooletu-
sega ja ministeerium ei ole mitte walwa-
nud oma ametnikkude tegewuse üle. Tar-
wis oleks, et meie ministeeriumid asja tõ-
siselt wõtaksid ja sarnaseid nõudmisi
meile tulewikus lisaeelarwes mitte enam
ei esitaks. Ma saan sellest väga hästi
aru, et kui torm telegraafipostid on pu-
rustanud, siis nende uuendamiseks sum-
masid tuleb lubada, samuti teisteks ots-
tarbeteks, mis ette nähtud ei olnud, kuid
nende summadega, mida oleks wõidud
ette näha, ei tohi mitte lisaeelarwes esi-
neda.

K. Ipsberg (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Juba minewal aastal, kui ma ei eksi, siis detsembrikuus, keerlesid waidlused lisaeelarwe puhul ka osalt õige ägedasti ehituspeawalitsuse tegewuse ümber. Sel aastal on härra Johanson jällegi etteheiteid teinud ehituspeawalitsusele. Ma pean ütleva, et kui mina läinud aastal seda eelarwet teedeministrina kaitsesin, siis mina juba nende mõtetega wälja tulin, et ehituspeawalit-
sus kohaselt organiseeritud ei ole ja et teda ümber luua tuleks. Siis oldi tööera-
konna ridades niisugusel arwamisel, et ehituspeawalitsus koguni kõrgem peaks olema kui nimetatud ministeeriumi kesk-
asutus ja toodi näiteks, et üks projekt olla ministeeriumi poolt kinnitatud, kuid

mitte ehituspeawalitsuse poolt. Mina näitasin sel puhul, missugune ebaarusamine see oli ja selles sihis on ka nüüd teatavad sammud juba tehtud. Nii on see, mida teedeministri kohustetäitja härra Amberg täna tähendas, et on otsustatud, kui ma ei eksi selle aasta algul, et iga ministeerium peaks oma eelarwe ise tegema, wõi laskma teda teha kas wõi eraarhitektide kaudu, sest see on ju wõimatu ehituspeawalitsusel kõik riigiasutused ja hooned korras pidada oma wähesese ametnikkudearwu tõttu.

Siin toodi ette, et tolliwalitsuse aidad jooksewad läbi. Tolliait on ka riigi hoone ja ei wõi nõuda, et ehituspeawalitsus oma kolme nelja arhitektiga kõik riigi hooned läbi waataks ja õigel ajal otsustaks, kas nad jooksewad läbi wõi mitte. Seda näewad ju kõige paremini need asutused ja isikud, kelle käsutada need hooned on ja kes neid tarwitawad. Nüüd on ka ehitusseaduste ümbertöötamisele asutud, ma ei tea küll kui kaugel see praegu on, millega ka selle ehituspeawalitsuse koht ja tema ülesanded kindlaks määratakse.

Lubaksin omale faktilise märkuse Riigikogu liikme härra Johanson'i tähenduse kohta, mis puutub töö-hoolekandeministeeriumi majasse. Ma tuletaksin ainult meelde, et töö-hoolekandeministeeriumi maja ei ole ostetud mitte ehituspeawalitsuse poolt, waid ta on ostetud töö-hoolekandeministeeriumi poolt ja ainult üks wäikene summakene tema ametkonna ruumide parandamiseks on eelarwesse üles wõetud. On üles wõetud ainult wäiksed remondikulud, kuid ei ole mitte kawatsetud, nagu seda härra Johanson räägib, lagesid tõsta, waid laed jääwad ikkagi madalaks. Mis puutub nüüd härra Johanson'i wäidetesse teedeministeeriumi maja remondi kohta, siis pean ütleva, et härra Johanson faktid täiesti ebaõigelt ette on toonud. Kui härra Johanson räägib, et maja ühes remondiga läheb maksma 19. miljonit, siis unustab härra Johanson ära, et siin ei ole mitte tegemist ainult parandustöödega, waid seal on täiesti uued osad juurde ehitatud. Nii on seal ehitatud kojamehe korter, siis garaashid, puukuurid ja elukorterid ja peale selle weel katuse alla terwe kord, nii et maja, mis enne kahekordne oli, nüüd kolmekordseks on tehtud. Wõib öelda, et ehituse kubatuur on peaaegu kahekordseks muutunud. Mina mäletan, kui eelarwe mulle kinnitamiseks ette

pandi, see oli weel minu ministriks olles, siis tuli nii wälja, et kui meie kõik need uuesti juurdeehitatud hooned kaasa arwame, siis tuleb üks kuubiksüld hoonet maksma 10.000 marka, kuna aga uus hoone oleks maksma tulnud 18.000 kunni 19.000 marka kuubiksüld. Peale selle jääb weel suur krunt rahukohtuhoone kõrwal üle, ühes wäikese majaga, mida tarwis wõib tulla rahukohtuhoone laiendamisel. Sellest siis näeme, et kalkulatsioonide järele oli see kawatus igatahes täiesti asjalik ja kasulik, ning mis peasi, teda sai ruttu läbi wiia. Kui keegi Riigikogu liigetest wõtaks waewaks ja astuks sisse teedeministeeriumi ruumidesse, siis teie näeksite, missuguses wiletsas olukorras seal ametnikud töötawad. Ei olnud ühtegi kabinetti, nõupidamise toakest. Kui komisjon wõi mingisugune nõupidamine kokku astus, siis ei jäänud muud üle, kui ära minna ja oma kabinetti selleks wabastada, wõi kui ei saanud oma kabinetti wabaks teha, siis pidi kantseleist üks tuba wabaks tehtama ja ametnikud jällegi ei saanud korralikult töötada, kui mingisugune komisjon seal istus. Nii et selle wana maja ostmisega lahendatakse küsimus rutuliselt ja kui ma ei eksi, siis saab jaanuarikuus see maja walmis ja ministeerium wõib uude korterisse sisse kolida, kus temal tarwilikud ruumid, mis tõesti kõlbulikud on, ja ametnikud saawad oma aega kasulikult ära tarwitada. Kallim ta ei ole, igatahes on see ette wõte odavam kui uue hoone ehitamine. Nii et selle krediidi wastuwõtmisel ei peaks mingisugust kahtlust olema töö-hoolekandeministeeriumi, kui ka teedeministeeriumi hoonete parandamiseks.

L. Johanson (sd.): Ma ei ole mitte öelnud, et töö-hoolekandeministeeriumi maja on ehitatud ehituspeawalitsuse poolt. Ma ütlesin, et see maja on ostetud 8 miljoni marga eest ja et see maja nii halb on, et ta ei kõlba sellele ametkonnale. Olen weel öelnud, et remondiks läks 1.600.000 marka, aga kui sisse asuti elama, siis leiti, et teisel korral ühtegi seinu ja lage ei ole korras, et kõik laed olid läbi jooksnud ja ka seinad ära rikkunud. Ja kui härrad Riigikogu liikmed soowiksid ise sellest pilti saada, siis ma arwan, et töö-hoolekandeminister, wõib olla, isegi selleks soowi awaldab, et mindaks neid ruume ometi vaatama.

(Töö-hoolekandeminister O. Amberg: Teie käisite waatamas.) Ja ma arwan, et see oleks väga soovitatav, et igaüks Riigikogu liigetest läheks ja waataks.

Mis puutub teedeministeeriumi majasse, siis tõin ma ette ehituspeawalitsuse andmed, mis nemad komisjonis esitasid. Komisjonis öeldi, et maja ümber ehitades tuli iga kuubiksüld 18.000 marka maksma, kuid uus tuleks 19.000 marka. Siin ei ole mitte tähtis, kas on juurde ehitatud midagi, waid see, kui palju tuli kuubiksüld maksma ümberehitamise juures ja kui palju tuleb maksma uus. See wahe on siin tähtis, aga mitte see, kas mõned uued kõrwalhooned on juurde ehitatud wõi mitte.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **K. Kornel**: Härra Johanson tähendas, et aktsiisi peawalitsus on asunud kawatsuse teostamisele, nimelt awada wiinamüüki pudelites, ilma et temal selleks seaduslik alus oleks olnud. Kuid minu arwates on wiinamüük pudelites wõimalik ka praeguse tshekisüsteemi põhjal. See kawatsus oli rahaministeeriumil juba Asutawa Kogu päewil, aga ta ei saanud seda mitte teostada pudelite puuduse pärast.

Mis puutub pudelite tellimisesse Lätist, siis seletasid alamkomisjonis rahaministeeriumi esitajad, et meie olime sunnitud osalt neid Lätist tellima, sellepärast, et meie oma wabrikud ei suutnud neid tarwilikul arwul soovitud kiirusega valmistada. Mis hinnasse puutub, siis kui Läti pudelite pealt toll maha arwata, saaksime peaaegu sama hinna, mis oma wabrikute pudelid maksma tulewad. Iseenesest mõista peame asuma seisukohal, et kõike, mis wõimalik oma wabrikutest osta, peaksime loomulikult sealt ostma, kuigi saaduste hind wälisturu hinnast kallim. Kuid ka siin peab oma piir olema. näiteks ostab Rootsi walitsus siseturult oma tarwidused, kuid ainult siis, kui siseturu ja wälisturu hinnawahe mitte üle 25% ei tõuse.

Siis seletas härra Johanson, et metsade peawalitsus on metsnikkude palgamääramisel ilma seadusliku aluseta talitanud. Alus on siiski olemas. Palgaseaduse järele kõigub metsnikkude palk 500 ja 3.700 marga wahel. Palk on wõetud

selle järele, kuidas kellelgi maad on tarwitada. 3.700 marka saawad need, kellel maad ei ole, kellel aga maad on, selle hinnatakse maa tema wäärtuse järele ja selle järele määratakse loomulikult ka palk. Nii on metsnikkude keskmised palgad, kes maad on saanud, mitte rohkem kui 1850 marka. Muidugi mõista wõib siin üksikutel juhtumistel eksimisi ette tulla, aga igatahes sarnaseid üksikuid juhtumisi ei saa mitte üldistada.

Edasi tähendas härra Johanson, et teedeministeeriumi kulud ja transiit on vähenenud, kulud aga on siiski suurenenud. Heidab teedeministeeriumile laiutamise tungi ette. Alamkomisjonil oli raske nii lühikese aja jooksul lisaelarwe suuri summasid põhjalikult läbi kaaluda ja wahest wõis komisjonis tunne tekkida, et laiutamisega teedeministeeriumis tegemist on. Ma waidlen wastu härra teedeminister Amberg'ile selles mõttes, nagu oleks alamkomisjon § 68 summast 6 miljonit maha wõtnud salongwagunite pärast. Komisjon nõudis teateid, palju tegelikult kulutatud on ja meie ei saanud küllalt mõjuwaid seletusi seks, et seda summat oleksime wõinud wastu wõtta. Nii oli see asjakäik komisjonis. Salongwagunite asjus on härra teedeminister juba seletust andnud. Mis puutub tööhoolekandeministeeriumi ahjudesse, siis nende kohta andmeid komisjonis ette toodud ei ole ja loomulikult ei saa mina komisjoni aruandjana ka selle peale wastata. Teedeministeeriumi maja ostmise arutamisel ei salganud ehituspeawalitsuse esitajad, et selle maja ümberehitamise juures just sellepärast nii palju tööd oli, et maja seinad väga lagununud olid ja neid väga põhjalikult kinnitada tuli, sinna sisse palju rauda ja muud materjaali matta, mis ehituse loomulikult kalliks tegi. Suurem osa sellest summast oli aga eelkrediidi näol juba kewadel Riigikogu poolt lubatud. Mis puutub posti-peawalitsuse majasse, siis arutati seda küsimust ka alamkomisjonis ja seal toodi ette, et weneajal on selle maja ehitamisel nähtawasti niisket materjaali tarwitatud, mis talad niisuguseks on teinud, et nad sisse kukkuda ähwardawad. Pealegi on niihästi weneajal kui ka meie päewil seinte läbilõhkumisi ette wõetud. Alamkomisjonis awaldati soowi, et tulewikus enam seintelõhkumisi ette ei wõetaks. Loodetawasti on wastaw ametkond ise ka huwitatud sellest, et maja

talle kaela ei kukuks. Mis puutub „Aeronautile“ määratud summa kärpimisesse, siis arwati rahaasjanduse komisjonis, et kui komisjonis hakatakse meie õhulaewanduse tähtsust tõendama, siis oleks see lihtsalt lahtisest uksest sisse murdmine. Komisjon ei leidnud võimaliku olewat seda summat toetusena üles wõtta. Selle juures selgus, et teedeministri esialgse kawatsuse järele pidi riik 10-miljonilise summaga „Aeronauti“ osanikuks hakkama. See oleks komisjonile wastuwõetawam olnud.

Mis puutub Riigikogu liikme Keerdo seletusesse, et tema rühmal polnud võimalust lisaelarwega tutwuneda, siis ei näi see seletus põhjendatud olewat, sest härra Keerdo parteikaaslased on rahaasjanduse komisjoni liigeteks. Mis puutub aga sellesse, et tema parteikaaslased alamkomisjonis ei olnud esitatud, siis tuleb meeles pidada, et selle liigete arv kõigest wiis oli, nii et $\frac{3}{4}$ rahaasjanduse komisjoni liigetest alamkomisjonist wälja pidid jääma. Sellejuures pidid sealt ka mõned rühmad wälja jääma. Härra Zimmerman puudutas üldiselt wahekorda komisjoni ja walitsuse esitajate wahel, tähendades, et kuludega on algus tehtud, ilma et selleks summasid määratud oleks, mis nüüd paratamata tagant järele maksta tulewad. Juhtisin tähelpanu selle peale, et see küsimus rahaasjanduse komisjonis ligema arutamise alla ei wõetud. Loomulikult tekib sama küsimus 1924 a. riigi eelarwe arutamise juures. Ja ma usun, et 1924 a. eelarwe-komisjon selles küsimuses seisukohta wõtab.

Juhataja **K. Wirma:** Ettepanek on tehtud 1923 a. lisaelarwe nr. 2 I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse). Nähtawa enamusega on riigi 1923 a. lisaelarwe nr. 2 I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **K. Kornel:** Teen ettepaneku riigi 1923 aasta lisaelarwe nr. 2 wõtta II lugemisele, ilma kodukorras ettenähtud kolmepäewalisest tähtajast kinni pidamata.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud 1923 a. lisaelarwe nr. 2 wõtta II lugemisele ilma kolmepäewalist tähtaega pidamata.

4. Eesti-Ungari wahelise kaubalepingu lisaprotokollu kinnitamise seadus — I lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **H. Laretei:** Eesti-Ungari waheline kaubaleping on alla kirjutatud oktoobrikuul 1922 aastal ja wastu wõetud Riigikogu poolt 7. märtsil 1923 aastal. Juba sel ajal, kui see leping ratifitseeriti, tehti Ungari riigi esitaja poolt ettepanek mõnesuguseid muudatusi ette wõtta selles lepingus. Need muudatused on nüüd lisaprotokollu näol Wabariigi Walitsuse poolt sõlmitud ja Riigikogule esitatud. See lisaprotokoll sisaldab ühelt poolt puhtredaktsioonilisi muudatusi ja teiselt poolt üksikute artiklite seletusi ja wäikseid muudatusi. Esimene muudatus käib artikkel 6-da kohta, kus õieti tegemist on ühe trükiwea parandamisega; nimelt on artikkel 6-das wiimane lause järgmine: Tema keelab nende kaupade laos hoidu, wäljawedu, ümbertöötamist, müüki, samuti ka müügile wäljapanemist, mis teise lepinguosalise poolt antud seadustele wõi määrustele wastukäiwaid regionaal-nimetusi kannawad. See sõna „wastukäiwaid“ on parandatud. See sõna on prantsuskeelses tekstis „conformément“, mis tähendab „wastawaid“, selle seaduse määrustele wastawaid nimetusi, kuna selle sõna asemel tema mõiste ja ka eestikeelse teksti järele tuleks sõna „contrairement“, nii et artikkel 6 lisaprotokollis parandab selle trüki- wõi õigemini redigeerimise wea, mis lepingu sisse on juhitud, kuna ta sisulist muudatust ei too.

Artikkel 17-da juurde on lisatud tõlgitsemiseks kaks punkti, millest esimene kordab peaaegu sedasama, mis artikkel 17-das lepingus leidub, kuna teine punkt teeb wäikese täienduse, nimelt selles mõttes, et Eesti wabariigist Ungari kuningriiki, wõi selle kaudu mõnda kolmandasse riiki saadetawad kaubad ei saa samasugustel tingimistel Ungari raudteedel nii saatmise kui ka transpordi makside wõi awalikkude takside ning makside suhtes wähemsoodustatud ümberkäimise osaliseks, kui samasugused kaubad, mis saadetud Ungarist wõi kolmandast riigist samas sihis ja samal liinil.

Seesugune põhimõte wõetakse tarwitamisele ka Eesti raudteedel kaupade kohta, mis saadetud Ungarist Eestisse, wõi Eesti kaudu kolmandasse riiki. Lepingus on see enamsoodustuse punkt raudteedel ja weeteedel liikurwa kauban-

duse kohta ka sees, kuid puudub lisandus, mis ära määrab kaupadeliikumise sihi ja liini. See muudatus on Ungari poolt sisse wõetud sellepärast, et Ungari seotud on Trianoni rahulepinguga, mille järele ta liitlastele on sunnitud andma teatud enamsoodustusi, mis temale peale on sunnitud rahulepingu järele ja mida tal väga raske on anda teistele lepinguosalistele. Et see Eesti-Ungari wahel sõlmitud kaubalepingu punkt ei annaks liitlastele võimalust kasutada seda oma kasuks, siis on wõetud sisse kaubaliikumise sihi ja liini äramääramine, mis sisuliselt lepingusse mingisugust muudatust ei too, kuid, nagu ma nimetasin, see takistab neid soodustusi edasi andma Trianoni rahulepingu järele liitriikidega.

Siis on artikkel 19-da juurde wõetud lisa, kus üles loetakse, missugustel juhtumistel wõidakse keelusid ja kitsendusi maksuma panna transiitweos. On juurde lisatud, peale lepingusolewate punktide, nimelt: riikliku julgeoleku kindlustamisega; terwishoiu politsei motiividega, wõi kaitsega külgehakkawate taudide ja haiguste vastu; selle asjaoluga, et küsimuse all olewad kaubad riikliku monopooli objektiks on; tarwidusega maksuma panna wäljamaalt päritolewate kaupade kohta teatawaid keelusid wõi kitsendusi, mis sisemiste seadustega maksuma on pandud wõi tulewikus maksuma pannakse samasuguste kodumaaliste kaupade müügile laskmise wõi sisemaal tarwitamise kohta; siia juurde on lisatud nüüd, et neid keelusid ja kitsendusi wõib maksuma panna ka erakorraliste majanduslikkude olude tõttu. See on maksew nihästi Ungari kui ka Eesti kohta ja see põhimõte on sisse wõetud ka wastuwõetud Bartseloona konwerentsil, mis käsitab waba transiiti ja millega on ka ühinenud Wabariigi Walitsus ja mis esitatud on Riigikogule ratifitseerimiseks. Kuna see uuendus wastastikust iseloomu kannab, siis on tema tähtsus nii ühele kui teisele riigile ühesugune ja ühewääriline. Siis on tehtud muudatus lisa b juurde. Selle järele on Eesti õigustatud Ungarisse sisse wedama iga aasta 40 wagunit tekstiilaineid ja need tekstiilainete sordid on ka ära määratud kaubalepingus. Siin on Ungari palunud muudatust ette wõtta selles mõttes, et täpsemalt ära määrata neid Ungari tollitariifi paragrahwe, mille punktide alla wastawad kaubaliigid käiksid. See on jällegi selleks, et seda enam-

soodustust, mis Eestile on antud, nimelt 40. waguni tekstiilainete sissewedu aastas, mitte ei saaks ära kasutada liitlased wastawa rahulepingu põhjal ja ära kasutada nii, et nemad sisse weaks mitte neid kaupu, mis Eesti weaks, waid kõrgehinnalisi ja luksusainete iseloomuga tekstiilaineid, sest rahulepingu järele oleks võimalik tõlgitseda sarnaselt, kui aluseks wõtta Eesti-Ungari kaubaleping. Siin on õieti tariifi paragrahwide täpsema äramääramisega tegemist, kuna see kontingent kaupu, mis Eestile wäljaweoks on määratud, tähendab, mis Ungari on lubanud Eestist sisse wedada selle kaubalepingu põhjal, jääb sisuliselt selleksamaks ja ka arw jääb endiseks, nimelt 40 wagunit aastas.

See muudatus ei ole ka meie töösturite poolt, kes otsekohe tekstiilainete wäljaweost huwitatud on, mitte wastuwaidlemist leidnud.

Ungari poolt on weel ettepanek tehtud ka wineerkaupa, mis lepingu järele Eestist Ungarisse wõib wedada, lepingust wälja jätta. Kuid sellega ei ole meie walitsus nõus olnud ja lõpuks läbirääkimiste tagajärjel on see punkt wälja jäänud. Weel on punkt sisse wõetud, mille järele Eesti walitsus deklareerib, et ta walmis on loobuma kaupade sisseweost, mis ülemaltähendatud kaubalepingu lisa c-es üles on loetud. Need on toored lehmanahad, präpareerimata, kuiwad ja kuiwalt soolatud. Kuna õieti meie tööstuse seisukohalt otstarbekohane ei ole tooreid nahku wälja wedada, siis on Wabariigi Walitsus selle soowiawalduse Ungari walitsuse poolt arwesse wõtnud ja selle eripunktina lisaprotokollil üles wõtnud.

Wäliskommisjon, seda lisaprotokollil läbi arutades on leidnud, et see lisaprotokoll sisuliselt suuri muudatusi Eesti-Ungari kaubalepingusse ei too, kuna tema Ungarile teatud võimalused annab kahjulikku sissewedu mujalt riikidest keelata, mis põhjusel poliitiline wahekord Ungari riigiga kujuneks paremaks ja oleks kasulik Eestile. Wäliskommisjoni nimel teen ma ettepaneku Eesti-Ungari wahelise kaubalepingu lisaprotokollil kinnitamise seadus esimesel lugemisel vastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel vastu wõetud.

Aruandja **H. Laretei**: Teen ettepaneku selle seaduse I ja II lugemise wahel 3-päewalist tähtaega mitte pidada.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

5. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine.

K. Kornel (rhw.): Teen ettepaneku täna weerandtunni pärast peale käesolewa koosoleku lõppumäärata teine Riigikogu koosolek ja päewakorda wõtta järgmised punktid:

1. Eesti-Läti täiendawa piirilepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.

2. Eesti-Läti wastastikuste nõudmiste õiendamise kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

3. Eesti-Läti majandus- ja tolliuniooni eellepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.

4. Sadamamaksude kohta käiwa Eesti-Läti wahelise konwentsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.

5. Eesti-Läti kaitseliidu lepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.

6. Eesti-Ungari wahelise kaubalepingu lisaprotokoll kinnitamise seadus — II lugemisel.

7. Posti-telegraafi-telefoni maksude arwestamise korra muutmise seadus — II lugemisel.

8. Eesti-Saksamaa wahelise esialgse majanduskokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

9. Patendimaksu seadus — II lugemisel.

10. Eesti-Daani wahelise tööstuslikkude leiduste, joonistuste ja mudelite kaitsekokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.

11. Eesti-Daani wahelise kauba- ja tööstusmärkide kaitsekokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.

12. Eesti-Luksemburgi wahelise kauba- ja tööstusmärkide deklaratsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

13. Riigiasutuste 1923 a. krediitide sulgumise seadus — III lugemisel.

14. Eelkrediitide awamise ja tarwitamise seadus — III lugemisel.

15. Napside ja likööride walmistamise ja müügi seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

16. Walla omawalitsuste 1923 a. puudujääkide katmise seadus — III lugemisel.

17. 1915 a. 9. jaanuaril antud kapitalide pealt wõetawa maksu muutmise seadus — III lugemisel.

18. Wene ajutise walitsuse poolt 29. juulil 1917 a. antud määruse VI osa § 2 äramuutmise ja wangistusseaduse § 363 maksmapanemise seadus — III lugemisel.

19. Riigi 1923 aasta lisaeelarwe nr. 2 — II lugemisel.

Juhataja **K. Wirma**: On ettepanek tehtud weerandtunni pärast uus Riigikogu koosolek määrata ja päewakorda wõtta need seadused, mis rkl. Kornel ette kandis. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Päewakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.45 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **J. Wain**.

